

### سمینار آموزشی کلیاتی پیرامون اقتصاد کار برگزار شد

مؤسسه کار و تامین اجتماعی با همکاری اداره کل امور اداری و توسعه منابع انسانی به منظور نیل به اهداف توسعه و سیاست‌های آموزشی وزارت متبوع و اجرایی نمودن نظام جدید آموزش کارکنان دولت، سمینار آموزشی «کلیاتی پیرامون اقتصاد کار» را برای مدیران اجرایی و ستادی برگزار کرد.

دکتر فرهاد دژپسند معاون برنامه‌ریزی و سیاستگذاری وزارت بازرگانی در این سمینار در خصوص تاثیر جهانی شدن بر اشتغال گفت: جهانی شدن از طریق تجارت تاثیر مثبتی بر اشتغال نیروی کار دارد؛ توسعه تجارت از طریق صادرات کالاهای صنعتی، افزایش درجه رقابت‌پذیری بین بنگاه‌های داخلی و خارجی و ارتقای کیفیت تولید، نرخ رشد اقتصادی و متغیرهای بازار کار را به شکل مثبتی تغییر می‌دهد. وی افزود: در اقتصاد سنتی رشد بر دو عامل کار و سرمایه متکی بود و با نهادهای غیر متمرکزی مثل تولید ناخالص ملی و درآمد سرانه ملی ارزیابی می‌شد ولی در اقتصاد نوین مفهوم سرمایه دچار تحول شده و انسان تربیت شده، مفهوم محوری پیدا کرده است.

ایشان با اشاره به گسترش بازارهای نامریی در عرصه تجارت خارجی یادآور شد: در فضای باز اقتصادی (open economy) می‌توان با بهره جستن از توسعه و گسترش صادرات و

حضور در بازارهای بین‌المللی، بازار کالا و خدمات را رونق بخشید که این امر مستلزم افزایش سرمایه‌گذاری و به تبع آن افزایش نرخ بهره‌برداری از ظرفیت نیروی کار است.

دکتر دژپسند با مقایسه اقتصاد سنتی و نوین گفت: عدم تمرکز، بازدهی صعودی به مقیاس، وفور ارزش، قیمت‌های نزولی، حداکثرسازی ارزش شبکه، نوآوری ناپیوسته، فضای مجازی و فناوری انسان محور از خصوصیات اقتصاد نوین و تمرکز گرایی، بازدهی ثابت به مقیاس، کمیابی ارزش، قیمت‌های صعودی، حداکثرسازی ارزش بنگاه، نوآوری رو به تزاید (پیوسته)، مجاورت مکانی و محوریت ماشین از خصوصیات اقتصاد سنتی است. نامبرده با اشاره به ویژگی‌های نیروی کار در اقتصاد دانش محور یادآور شد: مهمترین هدف سیاسی نیروی کار در اقتصاد سنتی اشتغال کامل و در اقتصاد نوین دستمزد بالا می‌باشد، نیاز آموزشی در اقتصاد سنتی بر یادگیری یک مهارت و در اقتصاد نوین بر یادگیری مداوم استوار است، روابط نیروی کار و مدیر در اقتصاد سنتی از بالا به پایین و در اقتصاد نو به صورت همکاری است، در اقتصاد سنتی اشتغال انعطاف‌ناپذیر و در اقتصاد نو مبتنی بر هزینه‌های فرصت و ریسک است و بالاخره زاویه دید به شاغلین در اقتصاد سنتی هزینه‌بردار و در اقتصاد نوین سرمایه‌گذاری است.

معاون وزیر بازرگانی ادامه داد: در اقتصاد دانش محور تحصيلات و مدارک مبنای کار

نیست بلکه سطح سواد و دانش افراد جایگاه آنها را تعیین می‌کندو دانش کاران به ۴ دسته تقسیم می‌شوند دسته اول تحلیلگران سمبلیک هستند که شامل متخصصان، مدیران بالاتر از رده متوسط و افرادی می‌شوند که به ایجاد، اصلاح، تغییر و ترکیب دانش اشتغال دارند، دسته دوم کارکنان علوم فناوری هستند که دارای تحصيلات عالی هستند یا در مشاغل شاغلند که حداقل نیازمند تحصيلات دانشگاهی هستند، دسته سوم گروه‌های شغلی را بر اساس به کارگیری و ایجاد دانش توسط نیروی کار بازرایی و فعالیت‌های اقتصادی را بر اساس وظایف نیروی کار طبقه‌بندی می‌کنند و دسته آخر مشاغل است که در حوزه ایجاد و پردازش اطلاعات قرار دارد.

مدرس این سمینار از مهارت میان فردی، درون فردی و ICT به عنوان مهارت‌های مورد نیاز اقتصاد دانش محور نام برد و افزود: مهارت‌های میان فردی شامل کار گروهی، توانایی مشارکت در پیگیری یک موضوع خاص و ظرفیت‌های رهبری و مهارت‌های درون فردی شامل انگیزش و گرایش، توانایی یادگیری مهارت‌های حل مساله و ارتباط با همکاران و مشتریان است.

دکتر دژپسند در تبیین رابطه بهره‌وری و رشد اقتصادی گفت: براساس نظریه‌های موجود،

فناوری، بسط انگیزه‌ها و باورها جهت توسعه سرمایه انسانی و اجتماعی، برپایی نظام پویای اطلاعات و فناوری جهت شبکه‌های شدن قلمروها و کارآمدی اطلاعات، برپایی نظام آموزش و تحقیق با تکیه بر خلاقیت و نوآوری در تعامل با دانش و فناوری جهانی و ایجاد نظام نهادی و انگیزشی جهت شکل‌گیری بازار دانایی و تقویت مبادلات علمی به عنوان الزامات و راهبردهای چشم‌انداز ۲۰ ساله در این بخش نام برد و گفت: سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه در بخش امور اقتصادی، رشد اقتصادی پیوسته، با ثبات و پرشتاب و متناسب با اهداف چشم‌انداز، تلاش برای دستیابی به اقتصادی متنوع و متکی بر نتایج دانش و آگاهی، سرمایه انسانی و فناوری نوین را مورد توجه قرار داده است و مواد ۴۲، ۴۵، ۴۹ و ۵۷ این قانون به این مساله اختصاص دارد.



### عضو هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی : قانون کار باید تضمین‌کننده کرامت انسانی و عدالت اجتماعی باشد

آقای دکتر محمد هاشمی در سمینار آموزشی « سه جانبه‌گرایی و حل اختلاف کار » گفت: قانون کار باید تضمین‌کننده کرامت انسانی و عدالت اجتماعی باشد ولی اکثراً جنبه حمایتی و ترحم‌آمیز دارد.

آقای دکتر سید محمد هاشمی، عضو هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی در جمع مدیران اجرایی و ستادی وزارت کار و امور اجتماعی با اشاره به اختصاص آیاتی از قرآن مجید و همچنین بند اول اعلامیه جهانی حقوق بشر به کرامت انسانی گفت: کار دقیقاً مرتبط با کرامت انسانهاست و در اسناد سازمان بین‌المللی کار (ILO) به این مساله توجه شده است. [ لازم به یادآوری است که فعالیت‌های اخیر سازمان بین‌المللی کار حول محور « کار شایسته » می‌چرخد که کاری است مولد با چهار مولفه: آزادی، امنیت، برابری و حفظ کرامت انسانی ] وی افزود: مطابق اصل دوم قانون اساسی یکی از

بسیار پایین است؛ مثلاً سهم شاغلین دارای تحصیلات عالی از بخش خصوصی ۱۶/۱۶ در صد و از بخشی دولتی ۸۳/۴۷ در صد می‌باشد. ایشان در بخش توصیه‌های سیاستی برای رسیدن به اقتصاد دانش‌محور گفت: باید در کنار توجه به رشد کمی شاخص‌ها، ارتقای کیفی نیز مدنظر قرار گیرد تا دستیابی به اقتصاد دانش‌محور امکان‌پذیر شود، همچنین باید نیروی کار تحصیل‌کرده و مهارت‌های درون فردی و میان فردی آنان افزایش یابد و در کنار تربیت نیروی انسانی متخصص و تحصیل‌کرده و بهبود وضعیت دانشگاه‌ها، از ظرفیت و توان آنها در فرآیند توسعه استفاده شود. وی همچنین پیشنهادهایی جهت فراهم ساختن مقدمات رسیدن به اقتصاد دانش‌محور ارائه داد که مهمترین آنها عبارتند از:

- توجه به کیفیت آموزش دوران تحصیل، مطالعه و بررسی علل کاهش کادر آموزش تمام وقت آموزش عالی و یافتن راهکارهایی برای افزایش آن، هدفگذاری دستیابی به شاخص‌های آموزش مناسب با توجه به شاخص‌های موجود در دنیا، بهبود زیر ساخت‌های آموزشی، مهارت‌های آموزشی و سواد IC T، بها دادن به آموزش ضمن خدمت، اتخاذ سیاست‌هایی برای تشویق بخش خصوصی به جذب نیروی کار تحصیل‌کرده، توجه بیشتر به جنبه تجاری کاربرد فناوری‌های نوین به ویژه اطلاعات و ارتباطات، بررسی علل خروج نخبگان و تحصیل‌کردگان از کشور برای معکوس کردن این روند، برنامه‌ریزی برای استفاده بیشتر و بهتر از متخصصین و تحصیل‌کردگان.

معاون وزیر بازرگانی در بخش دیگری از سخنان خود با اشاره به محورهای سند چشم‌انداز ۲۰ ساله گفت: محور دوم این سند توسعه مبتنی بر دانایی است که مبانی و اصول آن عبارتند از: تبدیل اقتصاد سنتی به اقتصاد متکی بر دانایی و سرمایه انسانی، تبدیل اقتصاد ایستا به اقتصاد پویا، مشارکت همه جانبه سرمایه انسانی از جمله جوانان در توسعه و پیوند دو سویه و متقارن با اقتصاد جهانی. وی از ارتقای مستمر سطح دانش و

مهمترین هدف سیاسی نیروی کار در اقتصاد سنتی اشتغال کامل و در اقتصاد نوین دستمزد بالا می‌باشد، نیاز آموزشی در اقتصاد سنتی بر یادگیری یک مهارت و در اقتصاد نوین بر یادگیری مداوم استوار است، روابط نیروی کار و مدیر در اقتصاد سنتی از بالا به پایین و در اقتصاد نو به صورت همکاری است، در اقتصاد سنتی اشتغال انعطاف‌ناپذیر و در اقتصاد نو مبتنی بر هزینه‌های فرصت و ریسک است و بالاخره زاویه دید به شاغلین در اقتصاد سنتی هزینه‌بردار و در اقتصاد نوین سرمایه‌گذاری است.

رشد اقتصادی از طریق انباشت عوامل تولید و رشد بهره‌وری کل عوامل تولید ایجاد می‌شود و رسیدن به رشد اقتصادی مستمر و توسعه پایدار مستلزم استفاده بهینه از عوامل تولید است تا بهره‌وری کل افزایش یابد و پدیده رشد به وقوع پیوندد، در این شرایط تقاضای کالا و خدمات افزایش می‌یابد و سرمایه‌گذاری جدید صورت می‌گیرد که خود مستلزم اشتغال جدید است.

دکتر دژپسند ویژگی‌های بازار کار ایران را از دو منظر تقاضا و عرضه مورد بررسی قرار داد و گفت: از نظر تقاضا سهم نیروی کار با سواد از کل شاغلین در حال افزایش است و از ۲/۶۹ در صد در سال ۴۵ به ۷۸/۵۶ درصد در سال ۷۵ رسیده است و نسبت شاغلین با سواد از جمعیت ۱۰ ساله و بالاتر از ۱۰/۸۵ به ۲۵/۲۲ و نسبت شاغلین دارای تحصیلات دیپلم و عالی از جمعیت ۱۰ ساله و بالاتر از ۱/۰۳ به ۳/۰۹ در صد افزایش یافته است ولی علیرغم افزایش سهم باسوادان در همه بخش‌های اقتصادی سهم بخش خصوصی از نیروی کار دارای تحصیلات عالی در مقایسه با بخش دولتی

اصولی که جمهوری اسلامی ایران برپایه آن بنا شده، کرامت انسانی و آزادی توأم با مسوولیت او در برابر خداست.

ایشان با اشاره به رابطه عدالت اجتماعی و حقوق کار گفت: رابطه کار ذاتاً مبتنی بر عدم توازن است؛ زیرا در یک سو کارفرمای با قدرت و در سوی دیگر کارگر ضعیف قرار دارد و هدف نهایی و آرمانی حقوق نیز دستیابی به عدالت است و این مهم زمانی محقق می‌شود که دو کفه ترازو هموزن باشند، بنابراین حقوق کار مکلف است برای دستیابی به عدالت اجتماعی، حیثیت و کرامت آسیب پذیر کارگر را بازیابی کند.

استاد دانشگاه شهید بهشتی با اشاره به ملازمه مفاهیم اقتصادی و اجتماعی حقوق کار، اظهار داشت: پدیداری حقوق کار اصولاً به منظور حمایت‌های اجتماعی و ارتقای سطح زندگی کارگران است، اما اثر تعیین کننده آن بر اقتصاد بر هیچ کس پوشیده نیست؛ زیرا مزد و حمایت‌های اجتماعی کارگران، مهمترین عامل افزایش هزینه تولید و قیمت تمام شده است، از این روی، بین مفهوم اجتماعی در حمایت از کارگر و مفهوم اقتصادی در منافع کارگاه تضاد آشکار و اجتناب ناپذیری وجود دارد و الزاماتی چون مزد، مزایای نقدی و غیرنقدی و سایر تعهدات و شرایط (تعطیلات و مرخصی‌ها، تامین اجتماعی، آموزش، بهداشت و غیره) چنان اثر اقتصادی به بار می‌آورد که از یک سو، کارگاه را در مقابل هزینه‌های سنگین قرار می‌دهد، و از سوی دیگر، افزایش قیمت‌های تمام شده را به بازار منتقل می‌کند.

وی ادامه داد: با وجود این تضاد می‌توان بین مفاهیم اقتصادی و اجتماعی حقوق کار ملازمه خاصی را قایل شد؛ زیرا از یک جهت، بهبود وضع و ارتقای سطح زندگی کارگران در اثر افزایش مزد (به عنوان حمایت اجتماعی) افزایش گروه بزرگی از مصرف‌کنندگان را به دنبال دارد و باعث رونق بازار فروش می‌شود و توسعه اقتصادی را تسهیل می‌کند و از جهت دیگر، توجه به بهبود کمی و کیفی محصولات و دل بسته نمودن کارگران به انجام کار بهتر، هنر

مطلوبی است که مدیران واحدهای اقتصادی و کارفرمایان را به منافع بیشتر امیدوار می‌سازد.

**عضو هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی افزود: چون هدف اصلی حقوق کار نیل به استقرار نظم، امنیت و عدالت اجتماعی است، دسترسی به این هدف‌ها رضایت خاطر طبقه کارگر و بقای آرامش در جامعه را در پی دارد و بر عکس، نارضایتی این طبقه و ناکامی آنان در برآورده شدن خواسته‌های اجتماعی و شغلی موجب برانگیختن جمعی و اعتراض همگانی می‌شود و بی‌ثباتی ناشی از این جریانات آثار منفی بر آرامش اجتماعی و نظم عمومی دارد که در صورت کوتاهی و یا ناتوانی دولت در رفع آن ناآرامی‌های ناشی از اعتراضات جمعی کارگران حتی ممکن است به بی‌ثباتی و سقوط دولت بیانجامد و به همین جهت دولت‌ها همواره سیاست اقتصادی و اشتغال را در صدر برنامه‌های داخلی خود قرار می‌دهند. بنابراین، برنامه دولت برای تحقق اشتغال کامل کارگران در سیاستگذاری اشتغال و ایجاد واحدهای اجرایی برای تامین این سیاست (آموزش، اشتغال و کارپایی) از جمله اموری است که به حقوق کار خصیصه اجتماعی - سیاسی می‌بخشد.**

آقای هاشمی در این رابطه گفت: تجربه ثابت کرده است که نادیده گرفتن منافع اجتماعی کارگران، نه تنها منجر به بی‌عدالتی علیه کارگران می‌شود بلکه جوی از عدم تفاهم و مخاصمه را در محیط کار به وجود می‌آورد، تا

آنجا که عدم دلسوزی و دل بستگی کارگران به کار، موجب تقلیل کمی و کیفی کار و افزایش صدمه به ابزار کار و ضایعات مواد اولیه گردیده و ضرر آن نهایتاً متوجه کارگاه و کارفرما می‌گردد. همچنین نادیده گرفتن موقعیت اقتصادی کارگاه به هنگام کسب امتیازات کارگری نیز دور از احتیاط است؛ زیرا برقراری تکالیف و تعهدات فوق موجب سقوط تدریجی و یا سریع کارگاه گردیده و نهایتاً این زیاده طلبی‌ها منجر به در خطر افتادن امنیت شغلی کارگران می‌شود. بنابراین، برقراری امتیازات اجتماعی برای کارگران وقتی عملاً و مطلقاً محقق خواهد بود که از نظر اقتصادی امکان‌پذیر باشد و به این ترتیب، حقوق اجتماعی کار همواره تابع شرایط و اوضاع و احوال اقتصادی است.

دکتر هاشمی ضمن تشریح مفهوم اجتماعی - سیاسی حقوق کار گفت: حقوق کار از آن جهت دارای مفهوم اجتماعی است که تعیین کننده شرایط شغلی کارگران به عنوان پرشماترین طبقه اجتماعی است و برقراری قواعد و مقررات کار نسبت به هر یک از موضوعات مزد، تعطیلات، مرخصی‌ها و سایر شرایط اقتصادی و اجتماعی کار دارای جنبه‌های اجتماعی است و اثر اجتماعی این مقررات و حساسیت جامعه نسبت به آن تا حدی است که موضوع امنیت اجتماعی و هماهنگی‌های گوناگون ملت را به عنوان موضوع پر ارزش اجتماعی مطرح می‌سازد. همچنین اجتماعی بودن حقوق کار و جامعه کارگران تا آن حد است که دخالت‌های گوناگون دولت را می‌طلبد و طبقه کارگر، با تمام مسایل شغلی و خانوادگی که دارد، همواره به عنوان یک موضوع اجتماعی و سیاسی مهم، توجه دولت را معطوف به خود می‌سازد.

عضو هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی افزود: چون هدف اصلی حقوق کار نیل به استقرار نظم، امنیت و عدالت اجتماعی است، دسترسی به این هدف‌ها رضایت خاطر طبقه کارگر و بقای آرامش در جامعه را در پی دارد و بر عکس، نارضایتی این طبقه و ناکامی آنان در برآورده شدن خواسته‌های اجتماعی و شغلی موجب برانگیختن

### اولین هسته علمی موسسه کار و تامین اجتماعی آغاز به کار کرد

اولین هسته علمی موسسه کار و تامین اجتماعی روز یکشنبه، ۲ مرداد ماه در استان خوزستان آغاز به کار کرد.

به گزارش روابط عمومی موسسه، ارتقای فرهنگ پژوهش، کاربردی نمودن طرح های پژوهشی در استانها، ارتقای سطح علمی کارشناسان استان، ارایه مشاوره به مدیران کل کار و امور اجتماعی در زمینه های مختلف دانش اجتماعی کار شامل حقوق کار، اقتصاد کار و مطالعات اجتماعی کار از جمله اهداف و تدوین، برنامه ریزی و اجرای مباحث آموزشی و پژوهشی موسسه از وظایف این هسته هاست.

بنابراین گزارش تا پایان سال جاری هسته های علمی در ۱۵ استان و تا آخر سال ۸۵ در تمام استانها راه اندازی خواهد شد همچنین در فاز اول در ۵ استان: آذربایجان شرقی، کردستان، خوزستان، خراسان رضوی و مازندران افتتاح می شود.

اعضای هسته علمی موسسه کار و تامین اجتماعی را مدیر کل کار و امور اجتماعی استان (رییس هسته)، سه نفر از اساتید دانشگاه های استان در رشته های مرتبط، نماینده موسسه کار و تامین اجتماعی در استانها (دبیر هسته) و نماینده اعزامی موسسه کار و تامین اجتماعی تشکیل می دهند.

مسایل و مشکلات کارگری و کارفرمایی در هیات های تشخیص و حل اختلاف رسیدگی می شود و هم مفهوم اجتماعی و نماینده های کارگران و کارفرمایان و دولت از طریق مذاکرات جمعی به تبادل نظر می پردازند.

استاد دانشگاه شهید بهشتی با اشاره به ارتباط تشکلهای کارگری و کارفرمایی با توسعه سیاسی و اجتماعی و تاثیر آنها بر سیاست دولت ها بیان کرد: در کشورهای پیشرفته، تشکلهای دموکراتیک و خودجوش هستند ولی در جهان سوم یا دست نشاندگان و یا سرکوب می شوند و برای رسیدن به جایگاه واقعی نیازمند توسعه اند. وی همچنین گفت: اگر تشکلهای را صاحب حق از یکسو و صاحب اعتبار از سوی دیگر بدانیم می توانیم به نقش آفرینی آنها اعتقاد پیدا کنیم که می توانند در کارگاه شوراهای داخلی تشکیل دهند و از طریق نماینده های بیرونی در حکومت نفوذ نمایند. وظیفه دولت نیز حمایت و پشتیبانی از این تشکلهاست که از دل گروه های کارگری و کارفرمایی به وجود آمده است.



### اخبار کوتاه

#### آزمون تخصصی قانون کار برگزار شد

آزمون تخصصی قانون کار در دو سطح تخصصی (کارشناسی) و عمومی (غیر کارشناسی)، روز دوشنبه ۱۰ مرداد ماه برگزار شد.

موسسه کار و تامین اجتماعی با همکاری اداره کل امور اداری و توسعه منابع انسانی و به منظور افزایش بنیه علمی و تخصصی کارکنان در جهت تحقق اهداف و مأموریت های وزارت متبوع و ارتقای سطح کیفیت خدمات ارایه شده به مراجعین و مخاطبین این برنامه را برگزار کرد.

در این آزمون بیش از ۱۲۰ نفر از کارمندان وزارت کار و امور اجتماعی و سازمان های تابعه شرکت کردند که به نفرات اول تا دهم جوایز نفیسی اهدا خواهد شد.

جمعی و اعتراض همگانی می شود و بی ثباتی ناشی از این جریانات آثار منفی بر آرامش اجتماعی و نظم عمومی دارد که در صورت کوتاهی و یا ناتوانی دولت در رفع آن ناآرامی های ناشی از اعتراضات جمعی کارگران حتی ممکن است به بی ثباتی و سقوط دولت بیانجامد و به همین جهت دولت ها همواره سیاست اقتصادی و اشتغال را در صدر برنامه های داخلی خود قرار می دهند. بنابراین، برنامه دولت برای تحقق اشتغال کامل کارگران در سیاست گذاری اشتغال و ایجاد واحدهای اجرایی برای تامین این سیاست (آموزش، اشتغال و کارایی) از جمله اموری است که به حقوق کار خصیصه اجتماعی - سیاسی می بخشد.

نامبرده در بخش دیگری از بیانات خود با اشاره به روابط کار سنتی و صنعتی گفت: در روابط کار سنتی کارگر و کارفرما رو در روی هم قرار داشتند و رابطه ارباب و رعیتی حاکم بود ولی در روابط کار صنعتی که پدیده ناشی از انقلاب صنعتی است، پس از گذر از معابر سخت زمان، پدیده ای به نام قانون کار شکل گرفت که در مقابل سنت گرایان قرار دارد، چون در روابط کار سنتی کارفرما اختیارات تام داشت و هر چه به صلاحش بود انجام می داد اما در روابط کار صنعتی با پیدایش قانون کار، دخالت دولت ها در روابط کار ضروری شد و بدین ترتیب روابط کار سه جانبه (سه جانبه گرایی) ایجاد شد که از یک سو موجب تحول مبنایی مفهوم کارگر و کارفرما می شود و ثنیا دولت را برای سامان دادن به روابط کار، وارد میدان می کند.

عضو گروه علمی موسسه کار و تامین اجتماعی خاطر نشان ساخت: سه جانبه گرایی در نظام حقوق بین الملل دارای مفهوم سازمانی است که موجب پیدایش سازمان بین المللی کار (ILO) در سال ۱۹۱۹ شده که اولین و آخرین سازمان جهانی سه جانبه است. وی افزود: در نظام حقوق داخلی، سه جانبه گرایی هم مفهوم سیاسی دارد و نهادهایی مثل شورای عالی کار، شورای عالی حفاظ فنی و شورای عالی تامین اجتماعی که نمایندگان سه گروه در آن حضور دارند، تشکیل شده است، هم مفهوم حقوقی و